

INSPEKTION AF TOILETFORHOLDENE PÅ TRE FOLKESKOLER ENDELIG RAPPORT

INSPEKTION AF TOILETFORHOLDENE PÅ TRE FOLKESKOLER ENDELIG RAPPORT

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. INDLEDNING	7
2. GENERELT OM INSPEKTIONEN	9
BAGGRUNDEN FOR BORGERRÅDGIVERENS INSPEKTIONSVIRKSOMHED	9
FORLØB OG INDHOLD (METODE)	9
REAKTIONSMIDLER OG BEDØMMELSESGRUNDLAG	11
SKRIFTLIGE KILDER (MODTAGET DOKUMENTATION MV.)	11
3. SAMMENFATNING	13
OVERORDNET FOR ALLE TRE SKOLER	13
PEDER LYKKE SKOLEN	13
BELLAHØJ SKOLE	13
SORTEDAMSKOLEN	14
4. GENERELT OM VALGET AF SKOLERNE	15
PEDER LYKKE SKOLE	15
BELLAHØJ SKOLE	16
SORTEDAMSKOLEN	16
TOILETTER PR. ELEV	17
5. REGLER OG RETNINGSLINJER	19
LOVGIVNINGENS RAMMER	19
SÆRLIGT OM HANDICAP TILGÆNGELIGHED PÅ TOILETTER	20
HUMANITÆRE OG MEDMENNESKELIGE BETRAGTNINGER	21
RETNINGSLINJERNE FOR KØBENHAVNS KOMMUNE	21
K 12	21
DEN OVERORDNEDE PLANLÆGNING	22
INDKØB	23
KVALITETSMÅLING	23
6. INSPEKTION AF PEDER LYKKE SKOLE	25
INDLEDNING	25
GENNEMGANG AF TOILETTERNE	25
OPLYST UNDER INSPEKTIONEN	26
KONKLUSION	27
7. INSPEKTION AF BELLAHØJ SKOLE	29
INDLEDNING	29
GENNEMGANG AF TOILETTERNE	29
OPLYST UNDER INSPEKTIONEN	30
KONKLUSION	31
8. INSPEKTION AF SORTEDAMSKOLEN	33
INDLEDNING	33
GENNEMGANG AF TOILETTERNE	33
OPLYST UNDER INSPEKTIONEN	34
KONKLUSION	35
9. SAMMENDRAG	37

RENGØRINGSPERSONALETS SPROGLIGE UDFORDRINGER	37
TILSYNET MED RENGØRINGEN	37
BILAG	38
BORGERRÅDGIVERENS KRITIKSKALA	38
RETSKILDER OG ØVRIGT BEDØMMELSESGRUNDLAG	40

I. INDLEDNING

Denne rapport indeholder Borgerrådgiverens endelige vurderinger og bedømmelser i anledning af Borgerrådgiverens inspektion den 2. februar 2011 af toiletforholdene på tre folkeskoler under Børne- og Ungdomsforvaltningen.

Rapporten har i en foreløbig udgave været sendt til forvaltningen med henblik på forvaltningens eventuelle bemærkninger til rapportens faktiske oplysninger.

Rapporten er inddelt i en generel del om Borgerrådgiverens generelle egen driftundersøgelser og denne undersøgelses metode mv. samt dokumentationsgrundlaget i kapitel 2 og en speciel del med beskrivelser, analyser og konklusioner vedrørende netop denne undersøgelse i kapitlerne 4 og frem.

Kapitel 3 indeholder et resumé, hvori de væsentligste forhold er gengivet.

Bagest er som bilag optrykt Borgerrådgiverens kritikskala og en oversigt over retskilder og andet bedømmelsesgrundlag.

Borgerrådgiveren den 4. oktober 2011

Johan Busse
borgerrådgiver

2. GENERELT OM INSPEKTIONEN

BAGGRUNDEN FOR BORGERRÅDGIVERENS INSPEKTIONSVIRKSOMHED

På mødet i Borgerrepræsentationen den 14. december 2006 blev det besluttet at udvide Borgerrådgiverens kompetence fra 1. januar 2007 med adgang til at tage sager op til undersøgelse på eget initiativ (egen driftkompetence) (BR 565/06).

Beslutningen var en udmøntning af budgetaftalen for 2007 af 18. september 2006, hvori blandt andet følgende er anført:

”Uafhængigt tilsyn ved udvidelse af Borgerrådgiverens kompetence

På baggrund af den fremførte kritik af forholdene på kommunale plejehjem ønsker parterne at sikre et uafhængigt tilsyn og behandling af klager over grove og væsentlige fejl på plejehjemsområdet og generelt i kommunen. Parterne er enige om pr. 1. januar 2007 at udvide Borgerrådgiverens kompetence med en egen driftfunktion, således at borgerrådgiveren – i lighed med Folketingets Ombudsmand – får adgang til at tage sager op af egen drift m.v.”

Udvidelsen indebærer adgang for Borgerrådgiveren til at tage konkrete sager op på eget initiativ, når der må formodes at foreligge et principielt aspekt, eller såfremt der efter de foreliggende oplysninger må antages at være tale om grove eller væsentlige fejl. Endvidere indebærer kompetencen en adgang til at gennemføre generelle undersøgelser af udvalgte forvaltningsområder efter samråd med Borgerrådgiverudvalget samt til som en stikprøvekontrol at foretage inspektion af institutioner eller virksomheder samt tjenestesteder, der hører under Borgerrepræsentationens virksomhed.

I beslutningsgrundlaget for udvidelsen af Borgerrådgiverens kompetence med egen drift virksomhed var anført at ”inspektionerne vil blive gennemført som en stikprøvekontrol i en dybtgående form med efterfølgende udarbejdelse af en inspektionsrapport. Værdien af inspektionsvirksomheden ligger dels i en grundig undersøgelse af udvalgte institutioner og lign., dels i opfølgningen og vejledningen konkret og generelt i den efterfølgende inspektionsrapport.”

Borgerrådgiverudvalget og Borgerrådgiveren drøftede den 15. maj 2009 en plan for udmøntningen af egen driftkompetencen i 2009 for så vidt angår generelle undersøgelser og inspektioner. Den plan for egen driftprojekter, som Borgerrådgiveren forelagde udvalget, var holdt i overskrifter og tidspunkter angivet i måneder. Valget af nærmere undersøgelsestemaer, undersøgelsesernes genstand og den nærmere tilrettelæggelse er Borgerrådgiverens valg, jf. nedenfor.

Borgerrådgiverens generelle egen driftundersøgelser planlægges dels ud fra generelle kriterier som administrationsområdernes omfang, væsentlighed og betydning for borgerne samt repræsentativitet med henblik på at bidrage til generel vejledning, dels ud fra eventuelle konkrete indikationer på utilfredsstillende forhold.

Denne undersøgelsesrapport er en udmøntning af udvidelsen af Borgerrådgiverens opgaver og drøftelsen i Borgerrådgiverudvalget.

FORLØB OG INDHOLD (METODE)

Borgerrådgiverens inspektioner indledes normalt med en varsling af inspektionen over for inspektionsstedet (institutionen, plejehjemmet, bostedet mv.) samt over for forvaltningens direktion og eventuelle øvrige interessenter (tilsynsenheder, bruger- pårørenderåd, ældreråd og lignende). Samtidig med varslingen, som normalt sker 4-6 uger før selve inspektionen, beder Borgerrådgiveren inspektionsstedet om ved opslag at gøre beboere og brugere opmærksom på

inspektionen med henblik på, at disse kan få en samtale med Borgerrådgiveren og hans medarbejdere under inspektionen.

Borgerrådgiveren oplyser forud for inspektionen om de temaer, som danner grundlag for inspektionen. Temaerne svarer til den indholdsmæssige del af indholdsfortegnelsen i denne rapport.

Denne inspektion blev imidlertid gennemført uvarslet, hvorfor skolerne og forvaltningen først på inspektionstidspunktet blev gjort bekendt med inspektionen og dens formål.

Nogle inspektioner vil være meget omfattende, mens andre vil være målrettede mod nærmere udvalgte forhold. Dette er forudsat ved udvidelsen af Borgerrådgiverens kompetence, hvor det er anført, at "det vil være hensigtsmæssigt, at inspektionerne målrettes mod udvalgte temaer for at komme mere til bunds. Der kan f.eks. arbejdes med større inspektioner, der bredt omfatter relevante forhold, og mindre inspektioner, der omfatter færre forhold, som er udvalgt på baggrund af konkrete indikationer af behov for undersøgelse." (BR 565/06)

Denne inspektion angik alene forhold vedrørende toiletfaciliteterne og rengøringsstandarder på tre udvalgte folkeskoler i Københavns Kommune. Inspektionen blev gennemført som en opfølgning på en tidligere uvarslet inspektion af bl.a. rengøringsstandarder på toiletterne på Christianshavns Skole den 19. maj 2009.

Selve inspektionen var således rammen om Borgerrådgiverens indsamling af oplysninger, herunder de umiddelbare visuelle indtryk og konstateringer samt faktuelle oplysninger og mere personlige opfattelser om inspektionsstedet fra ledelsen og medarbejderne.

Ved indsamlingen af oplysninger om inspektionsstedet er institutionens ledelse og medarbejdere en væsentlig oplysningskilde. Det indebærer, at fremskaffelsen af korrekte og fyldestgørende oplysninger om inspektionsstedet, herunder om eventuelle forhold der kan give anledning til kritik i et vist omfang er afhængig af ledelsens og medarbejdernes loyale meddelelse af oplysninger herom.

Borgerrådgiveren foretog en rundgang på inspektionsstedet efter Borgerrådgiverens nærmere valg af toiletter. Rundgangen danner baggrund for beskrivelsen og vurderingen af inspektionsstedets fysiske rammer.

I nogle tilfælde kan Borgerrådgiveren på selve inspektionsdagen bede om at låne udvalgt sagsmateriale, f.eks. rengøringsplaner, rengøringsstandarder, indkøbsaftaler eller lignende. På denne inspektion bad Borgerrådgiveren ikke om udlån af materiale fra de udvalgte skoler.

Selve inspektionen er således udgangspunktet for Borgerrådgiverens indsamling af visuelle indtryk og konstateringer samt faktuelle oplysninger om inspektionsstedet og mere personlige opfattelser fra medarbejdere og ledelsen.

På baggrund af den informationsindsamling, som sker under selve inspektionen, udarbejder Borgerrådgiveren en foreløbig rapport, som sendes til forvaltningen med henblik på forvaltningens og inspektionsstedets eventuelle bemærkninger til rapportens faktiske oplysninger.

Den foreløbige rapport vil også indeholde de udtalelser (herunder kritik/henstilling), som Borgerrådgiveren forventer at fremkomme med, men disse har netop en foreløbig karakter, eftersom faktuelle oplysninger i rapporten kan korrigeres gennem forvaltningens bemærkninger. Forvaltningen informeres således allerede på dette tidspunkt om det forventede udfald af undersøgelsen.

Efter modtagelse af forvaltningens eventuelle bemærkninger, indarbejder Borgerrådgiveren forvaltningens bemærkninger til de faktiske forhold og foretager eventuelle ændringer i undersøgelsens konklusioner, som disse måtte give anledning til. Borgerrådgiveren udarbejder på

denne baggrund den endelige rapport. Rapporten er stilet til den involverede forvaltning og inspektionsstedet.

I nogle tilfælde kan den endelige rapport indeholde uafklarede spørgsmål eller af andre grunde kræve en opfølgning, f.eks. fordi Borgerrådgiveren har bedt om underretning om, hvad en henstilling giver anledning til. I disse tilfælde vil den endelige rapport følges op af en (eller flere) opfølgingsrapport(er) ind til alle forhold i inspektionen er afklaret.

REAKTIONSMIDLER OG BEDØMMELSESGRUNDLAG

Borgerrådgiverens reaktionsmidler er de samme som Folketingets Ombudsmands reaktionsmidler. Borgerrådgiveren kan således udtale kritik og komme med henstillinger til forvaltningen. Kritik er udtryk for en faglig vurdering af, at regler og retningslinjer mv. ikke er overholdt.

Borgerrådgiveren kan henstille til forvaltningen at ændre procedurer eller lignende på et givent område.

Derudover kan Borgerrådgiveren påpege mere generelle problemstillinger i sin årsberetning, som afgives til Borgerrepræsentationen.

Borgerrådgiveren har i forbindelse med sin egen driftvirksomhed lagt sig fast på en sproglig skala for graduering af kritikens alvorlighed. Skalaen omfatter konstateringer af, at noget er uheldigt, konstateringer af begåede fejl, at noget er beklageligt, meget beklageligt, kritisabelt, meget kritisabelt eller stærkt kritisabelt. Skalaen med bemærkninger er optrykt som bilag til denne rapport.

Bedømmelsesgrundlaget for Borgerrådgiveren er det samme som Folketingets Ombudsmands, nemlig skreven ret (herunder love, bekendtgørelser, cirkulærer og vejledninger), god forvaltningsskik samt overordnede humanitære og medmenneskelige betragtninger. Hertil kommer Københavns Kommunes værdigrundlag, kommunikationspolitik og andre politisk vedtagne retningslinjer. Borgerrådgiveren bestræber sig desuden på at anvende samme målestok for sine vurderinger som Folketingets Ombudsmand.

Borgerrådgiverens opgave er at undersøge, om kommunens forvaltninger og institutioner overholder gældende lovgivning, god forvaltningsskik, kommunens vedtagne politikker og beslutninger om serviceniveau og -standard. Borgerrådgiveren har således ikke særligt til opgave at fremkomme med ros eller lignende tilkendegivelser om positive forhold.

Borgerrådgiverens rapporter om egen driftundersøgelser vil derfor ikke indeholde ros, (i hvert fald ikke i videre omfang) og læseren bør notere sig, at fraværet af ros ikke er ensbetydende med at Borgerrådgiveren alene har konstateret negative forhold i forbindelse med sin undersøgelse.

SKRIFTLIGE KILDER (MODTAGET DOKUMENTATION MV.)

I forbindelse med forberedelsen af denne inspektion bad Borgerrådgiveren Børne- og Ungdomsforvaltningen, Rengøringssektionen om forskelligt baggrundsmateriale vedrørende rengøringsstandarder på skoleområdet, kvalitetskontrolmålinger, arbejdsplaner, procedurebeskrivelser, uddannelsesplaner og lignende relevant materiale.

Borgerrådgiveren modtog i den anledning følgende fra Rengøringssektionen:

- ”Rengøring i kommuner” et tillæg til Kommuneinformation 9, 1977
- Uddannelsesplan for rengøringsassistenter ansat i Børne- og Ungdomsforvaltningen

- Rengøringsinstruks
- Mail af 13. januar 2011 fra Børne- og Ungdomsforvaltningen med oplysninger om kvalitetsvurderingssystemer, rengøringsprocedure og den interne konsulentfunktion. Derudover vedlagt kopi af kvalitetsvurderinger for Christianshavns Skole af 1. december 2010, 14. september 2010, 25. februar 2010 samt grundplan og lokalefortegnelse over skolen

3. SAMMENFATNING

Inspektionen af toiletforholdene på tre folkeskoler er et led i Borgerrådgiverens egen driftvirksomhed, hvorunder Borgerrådgiveren har adgang til stikprøvevis at foretage inspektioner af institutioner, virksomheder samt tjenestesteder under Borgerrepræsentationens virksomhed.

Formålet med Borgerrådgiverens inspektion af toiletforholdene er at indsamle oplysninger om rengøringsstandard, toiletstandard og bygningsfaciliteterne med henblik på at kunne konstatere eventuelle forhold, der måtte give anledning til kritik.

Inspektionen er udgangspunktet for Borgerrådgiverens indsamling af oplysninger dels i form af visuelle indtryk og konstateringer, herunder i forbindelse med rundgangen på stedet, og dels i form af faktuelle oplysninger om inspektionsstedet og mere personlige opfattelser fra brugere og ledelsen.

Min inspektion af skolerne har givet mig anledning til nedenstående bemærkninger:

OVERORDNET FOR ALLE TRE SKOLER

Som det fremgår, anbefaler jeg, at forvaltningen tager højde for sproglige barrierer i undervisningen af rengøringsassistenterne, samt at forvaltningen oplyser baggrunden for beslutningen om at nedlægge den tilsynsførende enhed.

Generelt henleder jeg opmærksomheden på, at toiletternes vedligeholdelsesmæssige tilstand kan have indflydelse på rengøringsstandard.

Jeg har tillige bedt forvaltningen om at underrette mig om, hvad mine anbefalinger giver anledning til.

PEDER LYKKE SKOLEN

Det er min opfattelse, at de inspicerede toiletter generelt fremstod pæne. Vedligeholdelsesstandard var efter min opfattelse generelt god.

Rengøringsstandard var på inspektionstidspunktet generelt god, og jeg vurderer ikke, at toiletterne havde en sådan rengøringsstandard, at eleverne generelt ville afstå fra at benytte disse.

Jeg har fremsat henstillinger og anbefalinger vedrørende en række forhold.

BELLAHØJ SKOLE

Det er min opfattelse, at de inspicerede toiletter generelt fremstod pæne. Vedligeholdelsesstandard var efter min opfattelse generelt god.

Rengøringsstandard var på inspektionstidspunktet generelt acceptabel, og jeg vurderer ikke, at toiletterne havde en sådan rengøringsstandard, at eleverne generelt ville afstå fra at benytte disse.

Jeg har fremsat henstillinger og anbefalinger vedrørende en række forhold.

SORTEDAMSKOLEN

Det er min opfattelse, at de inspicerede toiletter generelt fremstod nogenlunde pæne. Vedligeholdelsesstandarden var efter min opfattelse generelt acceptabel. Det er min opfattelse, at toiletterne generelt fremstod slidte.

Rengøringsstandarden var på inspektionstidspunktet generelt acceptabel, og jeg vurderer ikke, at toiletterne havde en sådan rengøringsstandard, at eleverne generelt ville afstå fra at benytte disse.

Jeg har fremsat henstillinger og anbefalinger vedrørende en række forhold.

Jeg betragter inspektionen som afsluttet med denne rapport.

4. GENERELT OM VALGET AF SKOLERNE

Inspektionen blev gennemført i tre skoledistrikter i Københavns Kommune. Distrikterne blev valgt på baggrund af et ønske om at besøge forskellige områder af kommunen frem for at inspicere tre skoler inden for samme område. De valgte distrikter var:

- Amager
- Vanløse-Brønshøj-Husum
- Østerbro

Skolerne i distrikterne blev valgt ud fra nogle overordnede betragtninger om et minimum elevantal og bygningsmæssige faciliteter, herunder særligt alderen på skolens eventuelle nylige istandsættelser og eventuelt særlige oplysninger om toiletrenoveringer. Skolerne er således ikke valgt på baggrund af klager over rengøringsstandarden eller anonyme henvendelser til Borgerrådgiveren. Der blev lagt vægt på følgende kriterier ved udvælgelsen:

- Elevantal på mere end 500 elever
- Bygninger opført for mere end 30 år siden
- Renovation af bygninger for mere end 2 år siden
- Istandsættelser af toiletforhold for mere end 4 år siden

På baggrund af ovenstående kriterier blev følgende folkeskoler valgt:

- Distrikt Amager: Peder Lykke Skole
- Distrikt Vanløse-Brønshøj-Husum: Bellahøj Skole
- Distrikt Østerbro: Sortedamskolen

PEDER LYKKE SKOLE

Peder Lykke Skole er beliggende på adressen Brydes Allé 25, 2300 København S.

Skolen er en almindelig folkeskole med en børnehaveklasse og 1. – 10. klasse. Disse klasser er inddelt i indskolingen, bestående af børnehaveklassen samt 1. – 3. klasse, mellemtrinnet bestående af 4. - 6. klassetrin og udskolingen bestående af 7. - 10. klassetrin.

Der går 800 elever på skolen, og der er 72 toiletter fordelt på 6 blokke.

Det fremgår bl.a. af skolens ”husorden”, at unødvendigt ophold på toiletterne ikke er tilladt, og at der kun må være en elev på hvert toilet ad gangen. Desuden må der ikke ryges på skolens grund.

Skolen er efter det oplyste opført i 1973-74 og er en åbenplan-skole, hvor klasselokalerne ligger omkring et stort centralrum i hver blok. Der er ingen døre, men en åbning mellem klasselokalerne og centralrummene.

Skolens areal er efter det oplyste 1300 m² inden døre og et tilsvarende areal udendørs.

Der er ansat 7 rengøringsassistenter, hvoraf enkelte er ansat på deltid.

Skolen har sit eget vaskeri til mopper og klude.

BELLAHØJ SKOLE

Bellahøj Skole er beliggende på adressen Svenskelejren 18, 2700 Brønshøj.

Skolen blev den 1. august 2007 omdannet til landets første idrætsskole, hvilket betyder, at alle klasser skal have fem idrætslektioner pr. uge. Derudover har skolen et særligt idrætsspor fra 7. – 9. klassetrin med tilbud om undervisning på højt plan i særligt badminton, basketball, fodbold, håndbold og idrætsgymnastik. Skolen er ligeledes inddelt i indskoling, mellemtrin og udskoling.

Der går 674 elever på skolen, og der er efter det oplyste 17-18 toiletter.

Det fremgår blandt andet af skolens "ABC", at eleverne er medansvarlige for, at der ser ordentligt ud på skolen, og at skraldespandene skal benyttes.

Skolen blev bygget i årene 1935-37 og indviet i 1937. Undervisningsdelen er opført i tre etager, og i 1999 blev der tilføjet en ny fagfløj. Skolens bygningsareal er på ca. 9500 m², og grundarealet udgør 18.046 m².

Der er ansat 6 rengøringsassistenter.

Skolen har sit eget vaskeri til mopper og klude.

SORTEDAMSKOLEN

Sortedamskolen er beliggende på adressen Sortedam Dossering 97, 2100 København Ø og har desuden lokaler på Ryesgade 101, 2100 København Ø.

Skolen er en almindelig folkeskole med en børnehaveklasse og 1. – 9. klasse. Disse klasser er inddelt i indskoling, bestående af børnehaveklassen samt 1. – 3. klasse, mellemtrinnet bestående af 4. - 6. klassetrin og udskoling bestående af 7. - 9. klassetrin.

Der går 720 børn på skolen, og toiletantallet svarer til 2 toiletter til 5 klasser eller ca. 100 børn om 2 toiletter.

Det fremgår blandt andet af skolens ordensregler, at alle lokaler skal efterlades, så de fremtræder indbydende og behagelige at opholde sig i. Såfremt der er lavet graffiti, skal kontoret informeres herom, og den ansvarlige elev skal erstatte det ødelagte.

Skolen består af flere bygninger, hvoraf opførelsen den ældste bygning kan føres tilbage til år 1900, og skolen er løbende blevet ombygget og renoveret. Det er særligt for skolen, at der imellem klasselokaler er lejligheder, der ikke anvendes af skolen, men er beboet. Der er udarbejdet en helhedsplan for skolens bygninger, og hele skolen var således færdigombygget i august 2007. Afdelingen i Ryesgade 101 – Indskolingshuset – blev tillagt Sortedamskolen i august 2002.

Der er ansat 5 rengøringsassistenter.

Det er ikke oplyst, hvorvidt skolen har eget vaskeri til klude og mopper.

TOILETTER PR. ELEV

Der er stor forskel på, hvor mange toiletter den pågældende skole har set i forhold til elevantallet på inspektionstidspunktet.

På Peder Lykke Skolen er der ca. 11 elever om et toilet mod 34 elever om et toilet på Bellahøj Skole og 50 elever om et toilet på Sortedamskolen.

Belastningen på det enkelte toilet er derfor relativt større på Sortedamskolen end på de øvrige to skoler, og der er næsten 5 gange så mange elever om et toilet på Sortedamskolen end på Peder Lykke Skolen. Toiletterne belastes også mere end dobbelt så meget på Bellahøj Skole set i forhold til Peder Lykke Skolen.

5. REGLER OG RETNINGSLINJER

LOVGIVNINGENS RAMMER

Lovgivningen indeholder en lang række bestemmelser med krav til indretning, udluftning og generelle sanitære forhold ved opførelsen af toiletterne. Det er det aktuelle bygningsreglement, der er afgørende for, hvilke regler der skal følges, når et toilet f.eks. skal renoveres eller opføres.

I forhold til de lovmæssige rengøringsmæssige standarder der stilles på skoleområdet, fremgår det overordnet af lov nr. 166 af 14. marts 2001 om elevers og studerendes undervisningsmiljø (undervisningsmiljøloven), at:

”§ 1

Elever, studerende og andre deltagere i offentlig og privat undervisning har ret til et godt undervisningsmiljø, således at undervisningen kan foregå sikkerheds- og sundhedsmæssigt fuldt forsvarligt. Undervisningsmiljøet på skoler og uddannelsesinstitutioner (uddannelsessteder) skal fremme deltagernes muligheder for udvikling og læring og omfatter derfor også uddannelsesstedets psykiske og æstetiske miljø.

Stk.2. Den myndighed, bestyrelse eller person, der har ansvar for uddannelsesstedet, skal sørge for, at de krav, der er omtalt i stk. 1, bliver opfyldt.

Stk.3. Eleverne og de studerende m.fl. skal medvirke til og samarbejde med ledelsen om at tilvejebringe og opretholde et godt undervisningsmiljø og herunder bidrage til, at de foranstaltninger, der træffes for at fremme et godt undervisningsmiljø, virker efter deres hensigt.

§ 6

Uddannelsesstedets ledelse sørger for, at der udarbejdes en skriftlig undervisningsmiljøvurdering af sikkerheds- og sundhedsforholdene samt forholdene vedrørende det psykiske og æstetiske miljø på uddannelsesstedet.

Stk.2. Undervisningsmiljøvurderingen skal være tilgængelig på uddannelsesstedet for elever og studerende og andre interesserede.

Stk.3. Undervisningsmiljøvurderingen skal revideres, når der sker ændringer, der har betydning for undervisningsmiljøet, dog mindst hvert tredje år”.

Det fremgår af Karnovs Lovsamling note 13 til § 6 stk. 1, at undervisningsmiljøvurderingen også skal omfatte toiletterne, samt alle forhold, som eleverne og ledelsen finder af betydning. Undervisningsmiljøvurderingen er et redskab, men ikke et håndhævelsesinstrument i sig selv og forhold, der er omtalt i vurderingen, skaber således blot opmærksomhed på området og kan dermed indgå i den samlede prioritering af uddannelsesstedets problemer.

I lovgivningen og tilhørende bekendtgørelser mv. er der ikke fastlagt specifikke regler for rengøringsarbejdets udførelse. I arbejdsmiljøloven jf., bekendtgørelse af lov om arbejdsmiljø nr. 268 af 18. marts 2005 med senere ændringer, fremgår bl.a., at arbejdsgiveren er forpligtet til at sikre, at arbejdsforholdene er sikkerheds- og sundhedsmæssige fuldt ud forsvarlige. Der er ligeledes krav om, at arbejdsgiveren udarbejder en arbejdspladsvurdering (APV) jf.:

”§ 15 a. Arbejdsgiveren skal sørge for, at der udarbejdes en skriftlig arbejdspladsvurdering af sikkerheds- og sundhedsforholdene på arbejdspladsen under hensyntagen til arbejdets art, de arbejdsmetoder og arbejdsprocesser, der anvendes, samt virksomhedens størrelse og organisering.”

Det er ligeledes en forudsætning i loven, at arbejdet skal tilrettelægges på en måde, så den ansatte ikke bliver udsat for risici forbundet med arbejdet jf.:

”§ 38. Arbejdet skal planlægges, tilrettelægges og udføres således, at det sikkerheds- og sundhedsmæssigt er fuldt forsvarligt.
Stk. 2. Anerkendte normer eller standarder, som har sikkerheds- eller sundhedsmæssig betydning, skal følges.”

Derudover skal arbejdsstedet indrettes således, at det ikke ved sin udformning udsætter den ansatte for unødigt fare, overbelastning eller uhensigtsmæssige arbejdsforhold i det hele taget jf.:

”§ 42. Arbejdsstedet skal indrettes således, at det sikkerheds- og sundhedsmæssigt er fuldt forsvarligt.
Stk. 2. Anerkendte normer og standarder, som har sikkerheds- eller sundhedsmæssig betydning, skal følges.”

Det gælder ligeledes, at arbejdsgiveren har et ansvar for, at de produkter og stoffer, som medarbejderen anvender ikke udsætter vedkommende for helbredsmæssige risici jf.:

”§ 48. Stoffer og materialer med egenskaber, der kan være farlige for eller i øvrigt forringe sikkerhed eller sundhed, må kun fremstilles og anvendes ved arbejdsprocesser og -metoder, der effektivt sikrer de beskæftigede mod ulykker og sygdomme.
Stk. 2. Anerkendte normer eller standarder, som har sikkerheds- eller sundhedsmæssig betydning, skal følges.”

I medfør af arbejdsmiljøloven er udstedt en del bekendtgørelser, herunder bl.a. bekendtgørelse om arbejdets udførelse, bkg. nr. 559 af 17. juni 2004 med senere ændringer, der nærmere detaljeret beskriver reglerne for arbejdsgiverens forpligtelse til, at arbejdet udføres i overensstemmelse med arbejdsmiljølovens bestemmelser samt arbejdet med APV'en.

Hvorvidt de ovenstående regler, samt de øvrige regler i arbejdsmiljøloven bliver overholdt, påses af arbejdstilsynet.

Arbejdstilsynet har udarbejdet en del vejledninger om, hvorledes arbejdspladsen kan indrette sig, så ovenstående retningslinjer bliver fulgt. Da vejledningerne netop er af vejledende karakter, er arbejdsgiveren således ikke forpligtet til at følge vejledningerne. Forpligtelsen ligger for arbejdsgiveren i, at lovens regler bliver overholdt.

Der kan bl.a. henvises til bl.a. Arbejdstilsynets vejledning A.1.4 om rengøring og vedligeholdelse på faste arbejdspladser.

SÆRLIGT OM HANDICAPTILGÆNGELIGHED PÅ TOILETTER

Af det gældende bygningsreglement BR 2010, som beskriver rammerne for hvorledes indretningen af nyopførte bygninger skal være, fremgår følgende om toiletforhold i andre bygninger end beboelsesbygninger pkt. 3.4.4. stk. 4 og 5:

”Stk. 4:

I kontor- og administrationsbygninger skal på de etager, hvor der indrettes wc-rum, mindst et af disse overholde kravene i nr 1–7.

1) Den fri passagebredde i dør til wc-rum skal være mindst 0,77 m.

2) Håndvask og wc skal placeres over et hjørne på hver sin sammenstødende væg, så håndvask kan nås af person siddende på wc.

3) Der skal være en fri afstand på mindst 0,9 m ved den side af wc, der vender bort fra håndvask. Væggen ved siden af wc'et, der vender bort fra håndvasken, skal friholdes fra fastmonteret inventar.

4) Der skal være et frit manøvreareal med en diameter på 1,5 m foran wc'et og fri af dørens opslagsareal.

- 5) Toiletsæde skal placeres i en højde på 48 cm.
 - 6) Der skal være opklappelige armstøtter i højde 0,8 m på begge sider af wc.
 - 7) Håndvask skal placeres i en højde på ca. 0,8 m, med afløb under vask trukket tilbage.
- Mindst et wc-rum, som er indrettet efter nr. 1-7, skal indrettes i stueetagen eller andre etager med adgang via elevator, lift eller lignende.

Stk. 5:

Wc-rum, som er omfattet af stk. 4, skal ved ombygning indrettes, så det kan anvendes af personer i kørestol. Mindst et wc-rum, som kan anvendes af personer i kørestol, skal indrettes i stueetagen eller andre etager med adgang via elevator, lift eller lignende.”

For opførelse og renovation af bygninger er bygherre forpligtet til at følge det gældende bygningsreglement på opførelsestidspunktet. For alle de bygninger, som Borgerrådgiveren inspicerede, var opført før 2010, og det er således de respektive bygningsreglementer på opførelses- eller renovationstidspunktet, der er gældende for indretningen af toiletterne. Reglerne er gennemgået i de nedenstående kapitler for skolerne i det omfang, det er relevant.

HUMANITÆRE OG MEDMENNESKELIGE BETRAGTNINGER

Ovenstående lovgrundlag er suppleret af Borgerrådgiverens mulighed for at inddrage mere overordnede humanitære og medmenneskelige betragtninger i grundlaget for bedømmelsen af forholdene. Borgerrådgiverens inddragelse af humanitære og medmenneskelige betragtninger i forbindelse med vedligeholdelses- og rengøringsstandarder på folkeskoler er præget af krav om hensynsfuldhed og værdig behandling af brugerne og et tidssvarende tilbud til skolernes børn.

RETNINGSLINJERNE FOR KØBENHAVNS KOMMUNE

Reglerne for arbejdets udførelse fastlægges efter de arbejdsretlige regler mellem den faglige organisation og arbejdsgiveren.

Derudover er det op til arbejdsgiveren at fastlægge mere specifikke regler om selve arbejdets udførelse. I Københavns Kommune bliver arbejdsplanerne for udførelsen af rengøringen på skoleområdet fastlagt på baggrund af Kommuneinformation K 12 (K12), der via rengøringskoder beskriver frekvenser for den daglige rengøring på området. Kommuneinformation bliver udgivet af Kommunernes Landsforening.

På baggrund af disse frekvenser er der i Børne- og Ungdomsforvaltningen afsat et bestemt antal timer til rengøringen af de pågældende skoler afstemt i forhold til skolens areal mv. Det er også på baggrund af disse normeringer, at skolen ansætter det nødvendige antal rengøringsassistenter og fastlægger budgetterne til rengøring. Typisk er der fastlagt et bestemt antal minutter til rengøring af f.eks. et toilet.

K 12

Borgerrådgiveren har i forbindelse med inspektionen af toiletforholdene modtaget en kopi af den kommuneinformation, som forvaltningen fastlægger arbejdsnormerne ud fra i dag, den såkaldte K 12.

Det fremgår af indledningen til kommuneinformationen, at der er tale om en udbygning af Kommuneinformation nr. 9, og at opdateringen af denne blev foretaget i 1977. Efter forvaltningens oplysninger bliver arbejdsplanerne stadig udarbejdet på baggrund af dette materiale.

Som beskrevet i K 12 tager retningslinjerne primært sigte på rengøring af skoler, der klassificeres efter type og et deraf følgende antal m², der skal rengøres pr. time. Skolerne bliver f.eks. klassificeret som "A – nye skoler med tekstilbelægning", hvoraf der er afsat 240 m² i timen pr. rengøringsassistent til "D – små gamle skoler med forskellig gulvbelægning", hvor der er afsat 135 m² i timen pr. rengøringsassistent. Timeantallet er fastsat som en norm med mulighed for afvigelser i tilfælde af særlige forhold på skolen, der kan medføre et behov for en yderligere normering af timer til den pågældende skole. F.eks. kan forhold som ubehandlede overflader medfører en højere normering, og små møblerede lokaler kan give en lavere normering.

Ud over normeringer er der angivet elementer, som kan påvirke rengøringsassistentens arbejde og forlænge normeringerne unødvendigt. Disse udfordringer bør imødekommes af skoleledelsen, således at skolen indretter sine normer efter at tage mest mulig hensyn til, at rengøringsassistentens arbejdstid bliver brugt på rengøring jf. normeringerne. Disse elementer kan f.eks. være, at eleverne ikke sætter stolene op efter undervisning, således at rengøringsassistenten skal bruge tid på dette. Der er ikke afsat tid til f.eks. at sætte stole op eller lignende ekstraopgaver efter normeringerne i K 12.

Det anbefales, at skolen inddeles i faste rengøringsområder, hvor den enkelte rengøringsassistent er tilknyttet med en fast ugentlig arbejdstid og placering. Den daglige rengøring skal ske under hensyn til afviklingen af undervisning og øvrige arrangementer på skolen, ligesom der bør afsættes tid til en årlig hovedrengøring af skolen. Det anbefales i forbindelse med hovedrengøringen, at der afsættes et antal timer, der normalt svarer til 10 gange daglig rengøringstid for den enkelte rengøringsassistent.

Der ydes rengøringsassistenter og tilsynsførende undervisning i nye rengøringsmetoder herunder rengøringsmidler, redskaber og maskiner, ligesom der bør gives tilbud om opfølgende kurser. Det er skolens "pedel/tilsynsassistent", der fører tilsyn med rengøringskvaliteten, hvilket primært ligger hos den driftsansvarlige på skolen.

Den overordnede planlægning

Ved fastlæggelsen af timenormeringer for rengøringen anbefales det, at skolen inddeles i nogle konkrete arbejdsområder, der sikrer, at arbejdsbyrden fordeles rimeligt blandt assistenterne. Det er målet med planlægningen, at der på områderne udføres en lettere rengøring hver dag, og at man på udvalgte dage foretager en mere grundig rengøring af et område. Særlig besværlige områder bør tages ud af helheden og tidsfastsættes særskilt, hvilket f.eks. kan være faglokaler som til hjemmekundskab, gårdtoiletter eller lignende.

Der udarbejdes arbejdsplaner til den enkelte rengøringsassistent eller for det pågældende område, der dækker vedkommendes arbejdsdag. Hertil udarbejdes en beskrivelse af det rengøringsarbejde, der skal udarbejdes på inventar og gulve samt hvilke metoder, produkter og udstyr, der skal anvendes.

Rengøringsprogrammet er delt op i "daglig lettere rengøring" som f.eks. aftørring af inventar, udluftning og fejning og den "ugentlige grundige rengøring", der f.eks. omfatter afstøvning af reoler, afkalkning af håndvaske og grundig støvsugning af gulvtæpper samt "periodisk rengøring", der består af en mere dybdegående rengøring af f.eks. paneler, lodrette flader, polering eller lignende. Den periodiske rengøring vil typisk udføres i forbindelse med hovedrengøringen eller lignende. Desuden er en mere udførlig arbejdsbeskrivelse til de metoder, der anvendes til den planlagte rengøring, og som er ændret i dag, idet der f.eks. anvendes "vådmopper" til rengøring af hårde gulve i dag.

Opdelingen udmøntes i arbejdskoder, så rengøringsassistenterne ved, hvad de skal gøre rent og hvornår. En arbejdskode kan f.eks. være 5-1-1. Tallene repræsenterer, hvor ofte den daglige rengøring skal udføres, samt hvor ofte gulve og inventar skal gøres grundigt rent. Den ovenstående kode betyder, at rengøringsassistenten skal udføre en daglig let rengøring på området alle 5 dage. En af disse dage skal gulvene gøres grundigt rent, og en af dagene skal

inventaret gøres grundigt rent. Hvilken dag, gulvet og inventaret skal gøres rent, fremgår af en oversigt, som medarbejderen får udleveret sammen med de øvrige koder til området. Et toilet vil altid have koden 5-5-5, altså grundig rengøring af såvel gulve som inventar alle dage samt daglig rengøring af resten.

Indkøb

For at den daglige rengøring bliver udført, er der behov for løbende indkøb af rengøringsmidler og udstyr. I K 12 er der forslag til standardudstyr, som på grund af udviklingen siden 1977 på rengøringsområdet generelt ser væsentlig anderledes ud i dag.

Københavns Kommune har en indkøbsordning, hvorefter skolerne er forpligtet til at købe rengøringsmidler og udstyr. Der indkøbes varer via Abena.dk, og da ordningen har været obligatorisk, har den medført en del udfordringer. I begyndelsen af 2011 blev der indført en ny indkøbsordning i Københavns Kommune, og selv om modellen ikke er endelig på plads, er de overordnede principper for ordningen, at:

”Den skal opfattes som hensigtsmæssig af kommunens institutioner, have fokus på økonomiske gevinster og overholde gældende lovgivning”¹.

Den nye indkøbsordning giver institutionerne øget fleksibilitet og mulighed for selv at indkøbe produkter, så længe man overholder de generelle regler på området og de retningslinjer, som Borgerrepræsentationen har vedtaget.

Kvalitetsmåling

Børne- og Ungdomsforvaltningen har oplyst, at man i 2010 oprettede en kvalitetskontrolenhed, der foretog kvalitetsmålinger af rengøringsstandarder og kvaliteten på skolerne i Københavns Kommune.

Forvaltningen har oplyst, at ordningen er nedlagt fra 2011, og at skolerne nu selv skal forestå kvalitetskontrollen med rengøringen samt afsætte de nødvendige midler hertil.

Årsagen til nedlæggelsen af ordningen er besparelser.

¹ Citat fra <http://www.kk.dk/Nyheder/2010/Oktober/NyInkoebsordningTilKK.aspx>

6. INSPEKTION AF PEDER LYKKE SKOLE

INDLEDNING

Min inspektion af Peder Lykke Skolens toiletfaciliteter blev foretaget i tidsrummet fra kl. 10.00 – 11.10. Jeg oplyste indledningsvist skoleleder Lennart Kjellerup om Borgerrådgiverens virksomhed samt formålet med inspektionen. Lennart Kjellerup henviste til overvagtimesteren, der herefter viste rundt på skolen.

Jeg fik oplyst, at der er 72 toiletter på skolen fordelt på 6 blokke til 800 elever.

Inspektionen blev gennemført på udvalgte toiletkerner i blok F, E, B og D. En toiletkerne består af 3 toiletter i en mellemgang mellem to klasseområder.

Besigtigelsen af toiletterne omfattede gulv, inventar, paneler, lofter, toiletter samt vandrette og lodrette flader i øvrigt. Der blev taget fotografier af flere af observationerne herunder af synligt skidt, knækkede fliser eller lignende.

GENNEMGANG AF TOILETTERNE

Rammerne

Toiletterne fremstod let slidte uden tydelige lugtgener. Rummene var ca. 1,5 meter x 1,5 meter i størrelse med dør og karme af træ, hvide fliser på væggene fra gulv til loft, og brune klinker på gulvet. Loftet bestod af en trækonstruktion beklædt med, hvad der må formodes at være gipsplader.

Vægge, gulve og lofter

Vægge og gulv fremstod rimelig pæne med enkelte spor af tidligere graffiti, tegninger og lignende. Derudover bemærkede jeg en del huller i væggene fra gamle toiletpapirholdere, madamposeholdere eller lignende. Flere steder var der et markant hul i flisen bag døren, hvor dørhåndtaget havde ramt gentagne gange.

Lofterne fremstod lettere beskidte med enkelte rester af edderkoppespind og snavs. Flere steder var udsugningskanalen ret beskidt indvendig.

Inventar

Spejle, håndvaske og inventar i øvrigt fremstod generelt slidt og særligt under vaskene og omkring disse, var der en del kalk. Flere af spejlene havde mørke rander og plamager i kanterne.

Lamperne var generelt i en dårlig forfatning, og flere steder enten manglede plasticskærmen, eller også var den ødelagt.

Jeg bemærkede, at der stort set på alle besøgtede toiletter manglede madameposer og stativ hertil, samt at skraldestativerne i flere tilfælde stod på gulvet, selv om enkelte af disse umiddelbart var beregnet til at hænge på væggen.

Generelt var det mit indtryk, at inventar af en vis højde, herunder i særdeleshed lamperne, havde synligt skidt på den øverste horisontale flade.

Synligt skidt i øvrigt

Der var papirservietter og papirrester på gulvene på stort set alle toiletterne, og enkelte steder var der papirrester i håndvaskene. På enkelte toiletter fandt jeg papirrester i lofterne, som tilsyneladende var våde håndservietter, som var blevet kastet op i loftet.

Jeg fandt enkelte toiletter med vand/urin på gulvet, hvilket dog primært var under gennemgangen af toiletterne ved indskolingen.

Under inspektionen af toiletterne ved mellemskolen fandt jeg flere steder synligt skidt i håndvaskene samt enkelte toiletsæder med smuds på den nederste del af sædet. Ligeledes fandt jeg en del toiletter, hvor der ikke var skyllet ud.

Handicaptoliet, blok E

Under min gennemgang inspicerede jeg handicaptoliet i blok E. Rengøringsstandarder på dette toilet var tilsvarende de øvrige toiletter, og det fremgik, at toilettet blev brugt som et almindeligt toilet.

Lærertoilet

Ved min gennemgang bemærkede jeg ligeledes, at det aflåste "lærertoilet" var markant pænere end de øvrige toiletter, samt at der her hang en madampose.

OPLYST UNDER INSPEKTIONEN

Jeg blev under min inspektion oplyst om, at der bliver monteret nye lamper på alle toiletterne, da de eksisterende plasticskærme bliver ødelagt af eleverne. Det er tilsvarende nødvendigt at udskifte sæbedispensere, da de ofte bliver ødelagt.

Som forsøg har man opsat en prøvelampe med en skærm af glas og monteret med en lysføler. Lampen er nu blevet siddende i et år, uden at den er blevet ødelagt.

Selve toiletterne blev udskiftet for ca. 4 år siden, men det øvrige sanitet og inventar er fra tiden, hvor toiletterne blev opført. Udskiftningen af toiletterne har, efter det for mig oplyste, medført, at udgifterne til vand er nedsat.

I øvrigt blev jeg oplyst om, at skolen har problemer med graffiti, og at det har en tendens til at brede sig, hvis det ikke bliver fjernet.

Jeg blev oplyst om, at der ikke går børn på skolen, der bruger kørestol.

Jeg blev oplyst om, at lærerne ikke ønsker at bruge elevernes toilet, hvorfor de har enkelte aflåste toiletter, der kan benyttes af lærerne i blokken.

Det forhold, at der er mange toiletter set i forhold til elevantallet, gør efter skolens opfattelse, at toiletterne ikke bliver slidt så meget.

Eleverne oplyser selv, hvis der er problemer med toiletterne.

Rengøringsassistenterne arbejder efter den tidsnormering, der er meldt ud fra Børne- og Ungdomsforvaltningen.

Hovedrengøring bliver foretaget en gang om året i sommerferien, og da kvalitetsmålingerne er skåret væk sidste år, forestår skolen selv dette fra i år.

Skolen bruger indkøbsordningen Abena og har en særlig aftale i forhold til sæbedispensere, som ofte bliver ødelagte.

Skolen har eget vaskeri og bruger vådmopper til rengøringen af gulve med hårde overflader. Rengøringsassistenterne har været på kursus i systemet.

Skolen har enkelte gange oplevet problemer med vægge og inventar, der bliver smurt ind i afføring og lignende. Det er skolens opfattelse, at det er elever fra indskoling, og at det primært er et problem ved skolestart. Det er ligeledes skolens opfattelse, at en snak med den/de pågældende hurtigt løser problemet.

KONKLUSION

Der har været en del presseomtale af uhumske og beskidte toiletter på bl.a. Københavnske folkeskoler, og det er ligeledes i pressen blevet beskrevet, hvorledes enkelte elever derfor ikke brugte toiletterne.

Det er min opfattelse, at de inspicerede toiletter på Peder Lykke Skolen generelt fremstod pæne i betragtning af deres alder og brug. Vedligeholdelsesstandarden var efter min opfattelse generelt god. Toiletterne var således pænt vedligeholdte dog med en del huller i væggene og rester af graffiti.

Jeg finder, at rengøringsstandarden på inspektionstidspunkt generelt var god henset til antallet af toiletter pr. elev og til inspektionstidspunktet (dvs. den brug som allerede havde fundet sted siden seneste rengøring). Jeg vurderer desuden ikke, at toiletterne var af en sådan rengøringsstandard, at eleverne generelt ville afstå fra at benytte disse.

Jeg henleder opmærksomheden på, at hullerne i væggene og graffiti kan have indflydelse på rengøringsstandarden.

Jeg anbefaler derfor, at udgifterne til udbedringen af sådanne skader indgår i skolens løbende vedligeholdelsesplan, hvis det ikke allerede er tilfældet.

Jeg henleder ligeledes opmærksomheden på manglende madameposer. Det kan være et følsomt emne for piger, der har menstruation at bede om at få opsat madameposer. Skolen kan imødekomme dette ved at opsætte madameposer.

Jeg anbefaler, at skolen opsætter madamposer.

Jeg bemærker på tilsvarende vis, at den manglende opsætning af skraldestativerne til papir mv. bevirker, at rengøringspersonalet bruger længere tid og flere løft, end hvis stativerne hang på væggen. Jeg finder, at dette er en uhensigtsmæssig indretning af rengøringspersonalets arbejdsplads.

Jeg anbefaler derfor, at skolen hænger skraldestativerne op i det omfang, det er muligt.

Jeg beder om underretning om, hvad mine anbefalinger giver anledning til.

Forvaltningen har den 12. september 2011 telefonisk overfor Borgerrådgiveren oplyst, at man ikke havde bemærkninger til den foreløbige rapport.

7. INSPEKTION AF BELLAHØJ SKOLE

INDLEDNING

Min inspektion af Bellahøj Skoles toiletfaciliteter blev foretaget i tidsrummet fra kl. 11.30 – 12.30. Jeg oplyste indledningsvist skoleleder Jørgen Rosenkrantz-Theil om Borgerrådgiverens virksomhed samt formålet med inspektionen. Jørgen Rosenkrantz-Theil fremviste indledningsvist det første toilet og henviste herefter til den administrative leder, der viste rundt på de øvrige toiletter.

Jeg blev oplyst om, at der går 674 elever på skolen, og der er ca. 17-18 toiletter i alt.

Der blev gennemført inspektionen af det store toilet på 1. sal, gårdtoiletterne, toiletterne på 3. sal ved udskolingen, toiletterne ved fagfløjen samt toilettet på 2. sal ved indskolingen.

Besigtigelsen af toiletterne omfattede gulv, inventar, paneler, loft, toiletter samt vandrette og lodrette flader i øvrigt. Der blev taget fotografier af flere af observationerne, herunder af synligt skidt, knækkede fliser eller lignende.

GENNEMGANG AF TOILETTERNE

Rammerne

Toiletterne i den gamle hovedbygning fra 1937 blev renoveret i 1999. Toilettet på første sal var et rimeligt stort rum, ca. 4 meter x 4,5 meter i grundplan med højt til loftet umiddelbart ca. 4 meter. Gulvet var belagt med linoleum, og væggene var malede. Der var paneler eller kantlister et stykke fra gulvet, og i loftet var der synlige rør. Gårdtoiletterne var indrettet på samme vis bortset fra, at der ikke umiddelbart var lige så højt til loftet.

Toiletterne på 3. etage var mindre i omfang og ca. 1,5 meter x 2 meter i grundplan, og der var ikke så højt til loftet som på 1. sal. Gulvene var på tilsvarende vis belagt med linoleum, og væggene var malede. Der var paneler et stykke op af væggene og formentlig gipslofter.

Toiletterne ved fagfløjen blev opført samtidig med fløjen i 1999. Rummene var mindre i omfang, og var ca. 1,5 meter x 2 meter i grundplan. Der var rektangulære blå klinker på gulvene og malede vægge.

Toilettet ved indskolingen var ikke renoveret, og der var tvivl om, hvorvidt toilettet blev brugt. Selve toilettet var dog af nyere dato, men det øvrige inventar var væsentligt ældre. Toilettet var funktionsdygtigt. Gulvene var terrazzo, og rummet var opdelt i en bås med toilet og et rum til håndvask mv. Rummet var ca. 1,5 meter x 1,5 meter i grundplan.

Vægge, gulve og lofter

Vægge og gulv fremstod med flere spor af eksisterende og tidligere graffiti, tegninger og lignende. Væggene bar umiddelbart præg af, at være vanskeligere at holde rene hvor der var opsat væv på grund af den ujævne overfalde. Der var desuden en del kalk på væggene bag ved håndvaskene. På de toiletter, hvor der var paneler langs gulvene, fremstod disse væsentlig mere beskidte end de øvrige overflader. Desuden fandt jeg enkelte huller i væggene, som ikke var udbedret og som antageligvis stammer fra tidligere opsat inventar.

Gulvene var beklædt med linoleum for så vidt angår de fleste toiletter, jeg inspicerede i hovedbygningen. Gulvene fremstod generelt lettere beskidte på inspektionstidspunktet og med en del vand/urin samt daggammelt skidt. Desuden observerede jeg mørkere og tilsyneladende ældre

skidt i hjørnerne ved nedløbsrør eller lignende. Der var en del papirservietter og toiletpapirsrester på gulvene.

Lofterne fremstod med let skidt bortset fra, at der flere steder hang "papirskugler" i loftet, der tilsyneladende var blevet kastet op i våd tilstand og var blevet hængende. På de toiletter, hvor der var højt til loftet, bar det tilsvarende præg af, at det var sværere for rengøringen at komme til. Der var f.eks. synligt støv på de synlige rør og ved udsugningskanalerne. Der var edderkoppespind flere steder.

Et enkelt sted fandt jeg en mørk plamage i loftet, der tilsyneladende ikke var forårsaget af papir.

Inventar

Inventaret bar præg af generel slidtage så som ridsede spejle og enkelte slagmærker. I øvrigt fandt jeg graffiti og rester heraf på holdere til papirservietter og lignende.

Lamperne var alle hele og funktionsdygtige bortset fra et sted. Jeg bemærkede dog, at lamperne generelt var mere beskidte end det øvrige inventar, hvilket formentlig skyldes deres højere placering. Affaldsstativerne var monteret på væggen, og der var opsat holdere til madameposer på de fleste toiletter.

Håndvaskene bar flere steder præg af synligt skidt, maling, papir og lignende.

Toiletsæderne bar enkelte steder præg af urin/afføring på den inderste del, og at der ikke var trukket ud. På toiletter, hvor der ikke var trukket ud, var der lettere lugtgener.

Synligt skidt i øvrigt

På toilettet ved indskolingen var der en skyllevask med gammelt indgroet mug i.

Handicappedtoilet ved fagfløjen

Jeg bemærkede, at handicappedtoilet ved fagfløjen manglende armstøtter. Der var en plamage i loftet. Der manglede desuden madameposer og fungerende stativ hertil.

Lærertoilet

Efter det oplyste var der indrettet et særligt lærertoilet ved gårdtoiletterne, hvorfor dette var aflåst. Toilettet var i væsentlig pænere vedligeholdt tilstand og ikke så slidt som de øvrige toiletter.

Øvrige bemærkninger

Jeg bemærkede under inspektionen, at flere toiletter var aflåste. Ved gårdtoiletterne, hvor der var 8 toiletter i alt, var 3 af disse toiletter aflåste. Toiletterne på 3. sal, hvor der var 4 toiletter, var 3 af toiletterne aflåste. Et af disse toiletter blev tilsyneladende brugt af rengøringspersonalet til opbevaring af materialer og rengøringsmidler. Det sidste toilet ved indskolingen var ligeledes aflåst. Tilsyneladende var toilettet det eneste toilet på gangen. Der var ikke umiddelbart nogen forklaring på, hvorfor toiletterne var aflåste.

Der var 7 aflåste toiletter ud af i alt 11 toiletter, som jeg besøgte.

OPLYST UNDER INSPEKTIONEN

Jeg talte med rengøringslederen under min inspektion og blev oplyst om, at skolen har problemer med graffiti og lignende, og at det har en tendens til at brede sig, hvis man ikke fjerner det hurtigt.

Skolen bruger egne rengøringsfolk, der gør toiletterne rene inden eleverne kommer. Herefter gøres der rent på de øvrige arealer. Rengøringsassistenterne har med en enkelt undtagelse været på det store rengøringskursus. Der skulle være fulgt op på kurset, hvilket ikke er sket endnu.

Rengøringsassistenterne er alle to-sprogede og har begrænsede danskundskaber. Jeg blev oplyst om, at det er en udfordring at forklare generelle sikkerhedsinstrukser, så som anvendelsen af gummihandsker, når der bruges microfiberklude. Ligeledes skal rengøringsassistenterne have hjælp med andre sproglaterede opgaver, f.eks. når der skal udarbejdes en APV. Rengøringsassistenterne bliver sjældent syge, og det er skolens indtryk, at det fungerer godt.

Skolen køber rengøringsmidler og andet nødvendigt udstyr via indkøbsaftalen Abena, men de kan ikke få alt, de har brug for, og skolen kunne godt bruge en lidt bredere aftale. Prisen er lav for nogle produkter, og kvaliteten er passende, men for enkelte produkter klager assistenterne over, at de ikke er lige så gode som de produkter, de kunne få før. Skolen kan selv skaffe nogle produkter billigere, end aftalen giver dem mulighed for.

Der bliver udført kvalitetskontrol en gang om året, hvilket tidligere blev udført af en konsulent fra forvaltningen. Det er nu skåret væk fra 2011, og de skal selv udføre kontrollen med rengøringen. Jeg blev oplyst om, at det ville være bedre, at kontrollen blev udført af en ekstern partner, så de ikke skal kontrollere sig selv. Deres egenkontrol er en besigtigelse af området og derfor kun en visuel konstatering af, om kvaliteten er i orden.

Der bruges vådmopper, og skolen har eget vaskeri, hvilket virker fint.

Det vurderes umiddelbart at antallet af toiletter er passende i forhold til elevtallet. Generelt er opfattelsen, at jo flere toiletter der er, jo mere sviner eleverne. Det er skolens indtryk, at de store elever laver hærværk på toiletterne, og at de små rammer ved siden af.

Skolen bruger rengøringsstandard, der er udmeldt af forvaltningen.

Skolen har ikke nogen elever, der bruger kørestol.

KONKLUSION

Det er min opfattelse, at de inspicerede toiletter på Bellahøj Skole generelt fremstod pæne i betragtning af deres alder og brug. Vedligeholdelsesstandard var efter min opfattelse generelt god. Toiletterne var således rimelig vedligeholdte, men de bar præg af en del huller i væggene og en større del rester af graffiti.

Jeg finder, at rengøringsstandard på inspektionstidspunkt generelt var acceptabel henset til antallet af toiletter pr. elev og til inspektionstidspunktet (dvs. den brug som allerede havde fundet sted siden seneste rengøring), men at de dog bar præg af meget papir i lofterne. Jeg vurderer desuden ikke, at toiletterne var af en sådan rengøringsstandard, at eleverne generelt ville afstå fra at benytte disse.

Jeg henleder forvaltningens opmærksomhed på, at hullerne i væggene kan have indflydelse på rengøringsstandard.

Jeg anbefaler derfor, at udgifterne til udbedringen af sådanne skader indgår i skolens løbende vedligeholdelsesplan, hvis det ikke allerede er tilfældet.

Jeg bemærker, at toiletternes loftshøjde gør, at papirservietter i lofterne, spindelvæv og lignende kan være svære at nå for rengøringsassistenterne i forbindelse med den daglige rengøring, hvilket øjensynligt er forklaringen på lofternes tilstand.

Jeg anbefaler, at der tages højde for dette ved tilrettelæggelsen af rengøringen, således at lofterne jævnligt bliver eftergået.

Jeg bemærker i øvrigt, at der er et relativt lille antal toiletter pr. elev sammenholdt med Peder Lykke Skolen. Jeg bemærker herunder særligt, at enkelte af skolens toiletter var aflåste på inspektionstidspunktet, hvorfor belastningen på de åbne toiletter må være noget større, end hvis alle

toiletter var tilgængelige. Det er min vurdering, at toiletterne ville være i bedre rengøringsmæssig stand, hvis flere toiletter var åbne for brug.

Jeg anbefaler derfor, at skolen ikke aflåser toiletterne unødigt.

Jeg beder om underretning om, hvad mine anbefalinger giver anledning til.

Forvaltningen har den 12. september 2011 telefonisk overfor Borgerrådgiveren oplyst, at man ikke havde bemærkninger til den foreløbige rapport.

8. INSPEKTION AF SORTEDAMSKOLEN

INDLEDNING

Min inspektion af Sortedamskolens toiletfaciliteter blev foretaget i tidsrummet mellem kl. 13.00 – 14.00. Jeg oplyste indledningsvist skoleleder Lars Aaberg om Borgerrådgiverens virksomhed samt formålet med inspektionen. Herefter viste Lars Aaberg rundt under resten af inspektionen.

Jeg blev oplyst om, at der går 720 elever på skolen. Det præcises antal toiletter blev ikke oplyst, men der er ca. 2 toiletter til 5 klasser eller ca. 50 børn om et toilet.

Inspektionen omfattede på toiletter på 2. sal, toiletter på 3. sal, toiletterne i ”den gamle bygning” på 1. sal, toiletter ved faglokalerne og gårdtoiletterne ved bygning C.

I Ryesgade nr. 101, blev toiletterne ved indskolingene, toiletterne i kælderen, toiletterne i gården, KKFO-toiletterne samt et enkelt toilet ved special- og sprogcenteret på 4. sal inspiceret.

Besigtigelsen af toiletterne omfattede gulv, inventar, paneler, loft, toiletter samt vandrette og lodrette flader i øvrigt. Der blev taget fotografier af flere af observationerne, herunder af synligt skidt, knækkede fliser eller lignende.

GENNEMGANG AF TOILETTERNE

Alle toiletter, bortset fra det ved special- og sprogcenteret, blev renoveret for ca. fire år siden.

Toiletterne i hovedbygningen på Sortedam Dosseringen 97 var ca. 1,5 meter x 2 meter i grundplan og primært indrettet med klinker på gulvene samt malede vægge. Enkelte toiletter var indrettet med linoleum på gulvene og malede vægge. Disse toiletter bestod typisk af et stort rum med to bokse til hver sit toilet og et forrum med en håndvask og spejl. På gårdtoiletterne var gulv og vægge beklædt med klinker og fliser.

Toiletterne i kælderen og i Ryesgade nr. 101 var væsentlig mindre, ca. 1,5 meter x 1 meter, med terrazzogulve, pudsede og malede vægge og en klinkkant ved gulvet. Toiletterne blev udskiftet for ca. 4 år siden, og håndvaske mv. var af ældre dato. For de toiletter, hvor der var vinduer indsat, bar disse tydeligt præg af en væsentlig alder og slid.

Vægge, gulve og lofter

De toiletter, hvor der var malet på væggene, fremstod generelt smudsige og flere steder med kalkreder bag vasken. Flere steder var der huller i væggene, der ikke var udbedret. Generelt fandtes en del graffiti på væggene og toiletterne, og flere steder var der rester af tidligere graffiti. Jo ældre toiletterne var, jo mere bar de præg af tidligere og eksisterende graffiti.

En stor del af de vægge, der var malede, skallede flere steder under malingen, hvormed den rå væg trådte frem. Ydermere var der enkelte steder malet over gamle afskalninger af væggen, og enkelte steder var der slået en flig eller et hjørne af muren.

Gulvene var på inspektionstidspunktet ret beskidte og fremstod flere steder med en del sand/skidt og meget snavsede. Der var en del papirservietter og papirrester på gulvene. De toiletter, der var indrettet med linoleum, virkede ikke særlig rengøringsvenlige, i det der flere steder var meget sand og støv på gulvene. Det virkede dog til, at sandet primært var kommet af dagens brug. Desuden var der en del malingsrester på gulvene.

Flere steder var der papir og snavs på gulvene og ofte også vand/urin ved toilettet og nedløbet til håndvasken. På de toiletter hvor der var en klinkkant ved gulvet, var denne meget beskidt. Der

var desuden en del kalk på gulvet ved vasken og toilettet. På de toiletter, der var inddelt med to båse og et forrum, var der en del skidt af ældre karakter i hjørner mv.

På toiletterne med terrazzogulve bar disse i større grad præg af længere tids slid. Gulvene fremstod således mere slidte og gullige, enkelte steder nærmest okkerfarvede i hjørner mv. Gulvene var ligeledes mat/gråt i overfladen på flere toiletter. Enkelte steder manglede en eller to fliser i kanten ved gulvet. Ved rørføringer fra håndvask og toiletter fremstod disse meget slidte, rustne og særligt beskidte.

Lofterne fremstod generelt slidte, og flere steder var der maling som skallede. Ved udsugninger var der væsentlig mere støv og rester af edderkoppespind, og på et gårdtoilet var udsugningen næsten dækket af støvet edderkoppespind. Enkelte steder sad rester af genstande, som har siddet fast i loftet. Synlige rør bar præg af, at malingen skallede af flere steder, og at de gentagne gange var blevet malet over. Desuden var de synlige rør til vasken og toilettet mere beskidte end de øvrige overflader.

Inventar

Håndvaskene bar tydeligt præg af en del slidtage, ridsede armaturer og meget kalk. Desuden fandtes en del mørke plamager i vaske, hvor der var plads til håndsæbe. En enkelt håndvask var slået i stykker. Der var en del synligt skidt, hår og rester fra bind i en enkelt håndvask, og generelt skidt i de øvrige håndvaske. På en enkelt håndvask var der en del sæbe fra dispensereren oven over vasken. Håndvaskene havde en del kalk ved armaturer og afløb.

Inventar placeret i en vis højde, så som holdere til håndklæderuller, sæbedispensere og lamper var generelt støvede på den øverste del. En stor del af inventaret var mærket af slag og graffiti. På de gamle gårdtoiletter var der en ret beskidt radiator. Flere steder var skraldespandene placeret på gulvet, og de stativer, der kunne skrues fast i væggen, var ikke sat op. Enkelte steder manglede stativer til madameposer. Et sted manglede skærmen til lampen, og der var efterladt et knækbrød i lampen.

Spejlene var generelt slidte og fremstod flere steder med mørke render og kanter. Enkelte toiletpapirsholdere så ud til at være placeret over gamle huller i væggen eller hen over tidligere udbedrede skader i væggen, der ikke var malet over.

På gårdtoiletterne, der var markant mere beskidte end de øvrigt besigtigede toiletter, var selve toiletsædet tydeligt mere beskidt. Flere steder var der markeret med aftryk fra sko eller lignende. I et enkelt toilet lå låget fra en plasticbeholder, og nogle steder var der ikke skyllet ud. Der var flere lugtgener på de ældre toiletter, der var mest markant, når der ikke var skyllet ud.

Synligt skidt i øvrigt

Ved enkelte gulvrister ved nedløb til håndvaske var der en del skidt. En del vægge var synligt beskidte flere steder.

OPLYST UNDER INSPEKTIONEN

Under inspektionen af Sortedamskolen blev jeg oplyst om, at skolebestyrelsen for noget tid siden har drøftet behovet for at gennemføre en rengøring to gange om dagen, men at beslutningen blev forkastet, da det ikke er strengt nødvendigt. Prisen for den ekstra rengøring var 130.000 kr. årligt.

Lærerne ønsker ikke at bruge "børnetoiletterne" og har derfor deres egne aflåste toiletter. Jeg inspicerede ikke et lærertoilet på Sortedamskolen.

Skolen har på baggrund af henvendelser fra forældre udskiftet sæbedispensere af hygiejnemæssige årsager. Dette forsøg blev dog stoppet, da eleverne tisede i beholderne, fordi det var muligt at skruer lågene af.

Der anvendes papirservietter, da de er mest hygiejniske, men også sviner mere, fordi papiret ikke altid ender i skraldespanden.

Skolen bruger indkøbsordningen Abena, og de får det, de skal bruge, men rengøringsassistenterne siger, at midlerne ikke er så gode som dem, man benyttede tidligere.

Der bruges microfiberklude, og rengøringsassistenterne bliver sendt på kursus i rengøringsmetoderne ved forvaltningen.

Lars Aaberg oplyste, at der har været enkelte lærer, der selv har vasket gulvet i klasselokalet med ajax, hvis der var for beskidt. I sommerferieperioden bliver der foretaget en hovedrengøring, som skolen sidste år valgte at få et eksternt selskab til at levere. Det var en god oplevelse, og det hjalp ligeledes med sommerferieplanlægningen for rengøringsassistenterne. Kvalitetskontrollen fra forvaltningen kom 3 gange i 2010, men ordningen er nu nedlagt, og kontrollen skal selv rekvireres og betales af skolen.

Der er 5 rengøringsassistenter, og skolen følger forvaltningens standarder om rengøringsmetoder og tid til de forskellige områder. Der er f.eks. afsat fire minutter til den daglige rengøring af hvert toilet. Målingerne af rengøringsstandarder på toiletterne bliver lavet ud fra, hvor meget tid der er sat af til et enkelt toilet. Rengøringsassistenterne er to-sprogede og har begrænsede danskundskaber, hvilket kan være en udfordring, også når de skal på kursus.

Rengøringsassistenterne er meget fleksible og mødestabile. Det ville være bedre, hvis hele skolen var ren om morgenen, når eleverne mødte. Ifølge Lars Aaberg er princippet om "synlig rengøring" er ikke nødvendigvis nogen praktisk god ting, og eleverne ville formentlig holde det pænere, hvis det var rent fra indmødetidspunktet.

Der er ikke er nogen børn på skolen, der bruger kørestol, hvorfor man ikke har behov for et handicaptoilet endnu. Skolen er i øvrigt ikke indrettet til handicappede børn eller brugere.

KONKLUSION

Det er min opfattelse, at de inspicerede toiletter på Sortedamskolen generelt fremstod nogenlunde pæne i betragtning af deres alder og brug. Vedligeholdelsesstandarder var efter min opfattelse generelt acceptabel. Toiletterne var således nogenlunde vedligeholdte dog med en del huller i væggene, meget graffiti samt afskalling af maling på væggene. Det er dog min opfattelse, at toiletterne på Sortedamskolen generelt fremstod slidte.

Jeg finder, at rengøringsstandarder på inspektionstidspunkt generelt var acceptabel henset til antallet af toiletter pr. elev og til inspektionstidspunktet (dvs. den brug som allerede havde fundet sted siden seneste rengøring) og til toiletternes alder. Jeg vurderer desuden ikke, at toiletterne var af en sådan rengøringsstandard, at eleverne generelt ville afstå fra at benytte disse.

Jeg bemærker dog, at toiletterne bar præg af at virke mere beskidte, jo ældre de var. Jeg kunne således konstatere en del mere synligt skidt på de toiletter, der ikke var renoveret.

Jeg bemærker i øvrigt, at der er et ret lille antal toiletter pr. elev set i forhold de to øvrige skoler i denne undersøgelse.

Jeg henleder opmærksomhed på, at hullerne i væggene og slagmærker kan have indflydelse på rengøringsstandarder.

Jeg anbefaler derfor, at udgifterne til udbedringen af sådanne skader indgår i skolens løbende vedligeholdelsesplan, hvis det ikke allerede er tilfældet.

Jeg bemærker desuden, at graffiti havde fået lov at brede sig på de toiletter, der var tilknyttet gården, og som ikke er blevet renoveret for nyligt.

Jeg henleder forvaltningens opmærksomhed på, at graffiti, der ikke fjernes, kan efterlade et samlet indtryk af et mere beskidt toilet, end det reelt er og kan invitere til mere graffiti.

Jeg beder om underretning om, hvad min anbefaling giver anledning til.

Forvaltningen har den 12. september 2011 telefonisk overfor Borgerrådgiveren oplyst, at man ikke havde bemærkninger til den foreløbige rapport.

9. SAMMENDRAG

Jeg har på baggrund af min inspektion af de tre skoler set en del fælles problemstillinger og forhold, som jeg vil kommentere nærmere her.

RENGØRINGSPERSONALETS SPROGLIGE UDFORDRINGER

Under alle tre gennemgange på skolerne fik jeg oplyst, at rengøringspersonalet i større eller mindre grad har sproglige vanskeligheder eller udfordringer med at forstå rengøringsanvisningerne. De fleste ansatte er to-sprogede, hvilket kan give udfordringer i forhold til det daglige arbejde, men også i forhold til andre opgaver som f.eks. udfyldelse af APV.

Ved min inspektion på Bellahøj Skole fik jeg klart indtryk af, at det ville forbedre rengøringskvaliteten, hvis forvaltningen kunne tage højde for disse sproglige udfordringer i undervisningen af rengøringsassistenterne.

Jeg anbefaler derfor, at forvaltningen tager højde for sproglige barrierer i undervisningen af rengøringsassistenterne.

Jeg beder om underretning om, hvad mine anbefalinger og henstillinger giver anledning til.

TILSYNET MED RENGØRINGEN

Det fremgår af det oplyste, at den interne kontrolgruppe, der førte tilsyn med rengøringen på skolerne, nu er stoppet. Tilsynet med rengøringen skal nu udføres af skolerne selv, og skolerne skal således selv påse, hvorvidt rengøringsstandarder er i overensstemmelse med forvaltningens fastsatte normer og krav.

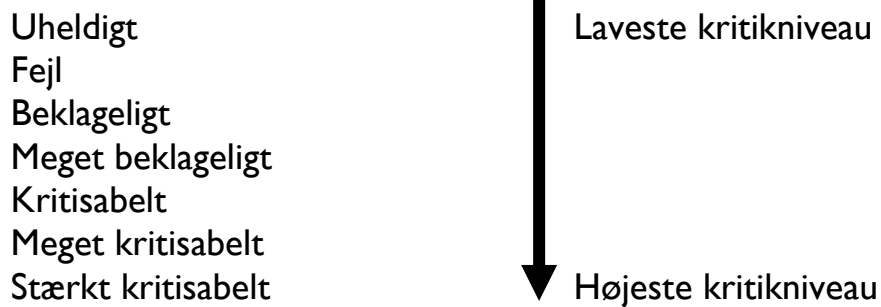
Ud fra almene tilsynsprincipper er det ikke tilrådeligt, at den udførende enhed samtidig skal være tilsynsførende enhed. Det kan derfor give en del udfordringer for skolerne, og det kan forringe kvaliteten af tilsynet, at skolerne selv forestår dette.

Jeg beder forvaltningen oplyse baggrunden for denne beslutning, herunder om der er tale om en administrativ eller en politisk beslutning.

BILAG

BORGERRÅDGIVERENS KRITIKSKALA

Borgerrådsgiverens kritikskala

Kritikskalaen spænder fra konstatering af forhold, der ikke er, som de bør være, uden at nogen konkret bebrejdes herfor (uheldigt) over kritik af forhold, der er mere eller mindre almindeligt forekommende i offentlig forvaltning, men ikke bør forekomme og til kritik af helt utilstedelige og uacceptable forhold (stærkt kritisabelt). Konstatninger, af at noget er uheldigt, registreres ikke som en egentlig kritik i Borgerrådsgiverens statistik.

Det bemærkes, at Borgerrådsgiveren udover ovennævnte kritikskala naturligvis supplerende kan uddybe og kvalificere sin kritik i almindeligt sprog.

RETSKILDER OG ØVRIGT BEDØMMELSESGRUNDLAG

Lov nr. 166 af 14. marts 2001 om elevers og studerendes undervisningsmiljø
(undervisningsmiljøloven)

Bekendtgørelse af lov om arbejdsmiljø nr. 268 af 18. marts 2005 med senere ændringer
(arbejds miljøloven)

Bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om offentliggørelse af bygningsreglement 2010
(BR10)

INSPEKTION AF TOILETFORHOLDENE PÅ TRE FOLKESKOLER

ENDELIG RAPPORT

Redaktion

Borgerrådgiveren

Kontakt

Københavns Kommune
Vester Voldgade 2A
1552 København V

Foto

Borgerrådgiveren

Tryk

Oplag

ISBN

Udgiver

Borgerrådgiveren

KØBENHAVNS KOMMUNE

Borgerrådgiveren

Vester Voldgade 2A

1552 København V

Telefon: 33 66 14 00

Telefax: 33 66 13 90

E-mail: borgerraadgiveren@kk.dk

www.borgerraadgiveren.kk.dk